

SOUŽITÍ STAROUSEDLÍKŮ S NOVĚ PŘÍCHOZÍMI OBYVATELI: PŘÍPADOVÁ STUDIE PRAŽSKÝCH MIŠKOVIC

KLÁRA VOŠLÁŘOVÁ, PETRA PULDOVÁ

Bydlení ve vlastním rodinném domě se zahradou je snem mnoha lidí a v posledních letech docházelo u řady z nich také k jeho naplnění. Tato vize většinou přesahuje hranice vlastního pozemku, lidé často touží po návratu ke klidnému bydlení v malém sídle s lepším životním prostředím. Příchod nových obyvatel do suburbánních lokalit však nemění jen fyzickou podobu cílových lokalit (jeho urbanismus a architekturu), ale znamená také zásah do jejich společenského života.

Cílem příspěvku je popsat proměnu sociálního prostředí v jedné z okrajových částí Prahy po nedávném příchodu nových obyvatel. V první části příspěvku je stručně charakterizováno zájmové území a především popsány poměrně bouřlivé změny, ke kterým v místě v posledních deseti letech dochází. Na povahu a existenci nově utvářených sociálních vazeb mezi nově příchozími a stávajícími obyvateli má vliv jejich rozdílnost, která je ukázána v další části příspěvku. Důraz je kladen nejen na difference ve věkové a vzdělanostní struktuře obou skupin obyvatel, ale také na odlišnost jejich životních stylů. Příchod nových obyvatel znamenal proměnu sociálního klimatu v lokalitě, jež lze dobře popsat charakterem vztahů, které mezi sebou starousedlíci a noví obyvatelé mají.

Miškovice jsou jedním z katastrálních území tvořících městskou část Praha-Čakovice (viz obr. 1), která se nachází na severovýchodním okraji Prahy. Přestože byla obec Miškovice k Praze připojena již v roce 1968, do dnešní doby si zachovává především její nejstarší část svůj venkovský charakter. Jako celek se však tato lokalita zásadně proměnila a to především v průběhu 80. let. Do roku 1980 zástavbu lokality tvořily pouze rodinné domky či hospodářství, státní statek, obchod, kasárna a jiné vojenské objekty, ale po roce 1980 zde byly vystavěny vojenské panelové bytové domy a v roce 1989 navíc panelové domy sloužící zaměstnancům čakovického masokombinátu.

Přestože se katastr Miškovic nachází uvnitř administrativních hranic hlavního města, lze jej řadit k lokalitám klasické suburbánní výstavby. V roce 1999 začala první etapa poměrně masivní výstavby v lokalitě „Polabská“, kde během čtyř let vyrostlo 5 bytových domů s 96 byty, 53 řadových domů a 68 samostatných rodinných domů. Následovala etapa „Za Můstkem“, kde bylo postaveno 10 nových rodinných domů.

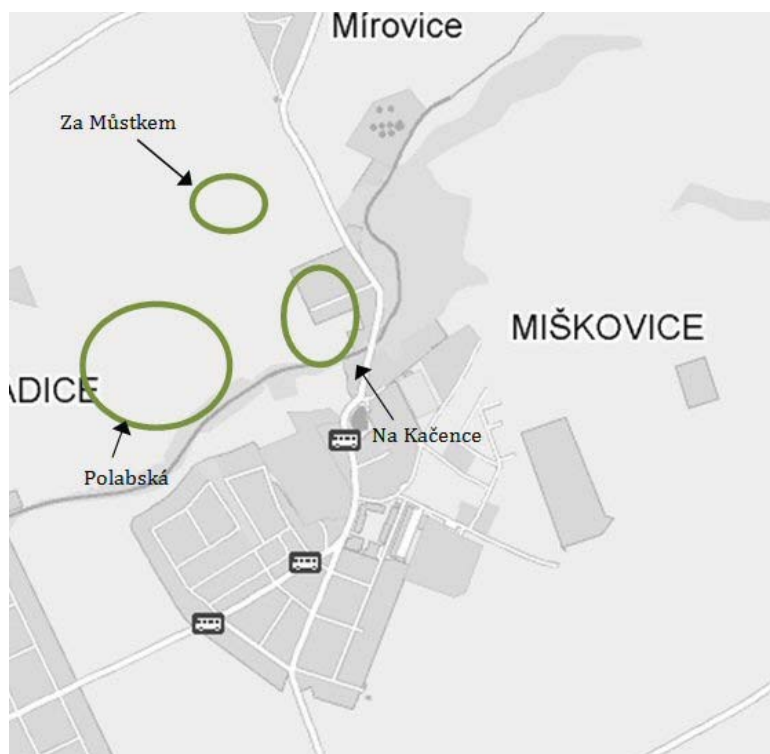
V posledních letech proběhla další rozsáhlá výstavba nazvaná „Na Kačence“, v níž jsou vymezeny parcely pro 42 samostatných rodinných domů a 20 domů řadových. Poloha jednotlivých lokalit v rámci Miškovic je znázorněna na obr. 2.

Obr. 1 – Poloha katastru Miškovice v Praze

Zdroj: Český statistický úřad, upraveno.

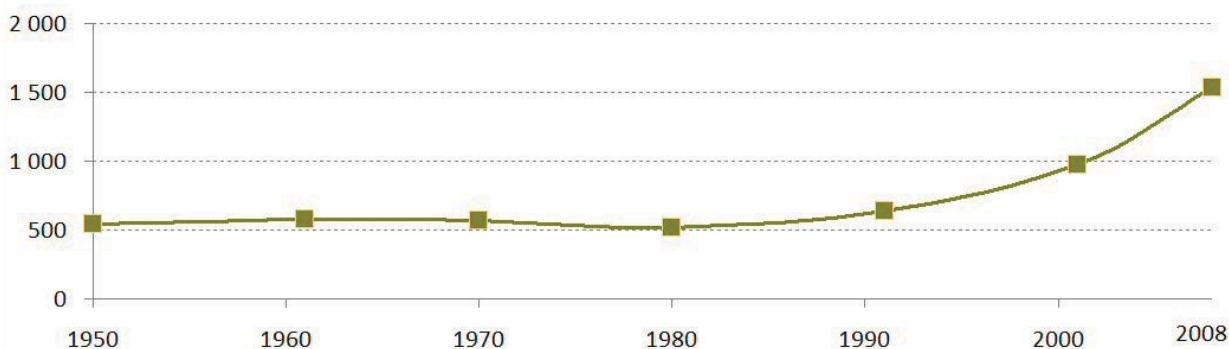
Obr. 2 – Lokality nové bytové výstavby v Miškovících

Zdroj: www.mapy.cz, upraveno.

Díky rozsáhlé bytové výstavbě tak v Miškovcích v posledním období dochází k významné proměně počtu obyvatel. Stagnace populačního vývoje v 50. až 80. letech byla vystřídána strmým nárůstem počtu obyvatel od začátku 90. let až do současnosti (viz obr. 3). Zatímco v roce 1991 mělo v Miškovcích trvalé bydliště 636 obyvatel (ČSÚ, 2009), podle evidence obyvatel městské části to v červenci 2008 zde bylo již 1 412 obyvatel. V první fázi je možné tento nárůst počtu obyvatel přičítat výstavbě panelových domů na přelomu 80. a 90. let, avšak po roce 2000 již lze jednoznačně hovořit o vlivu suburbanizace.

Obr. 3 – Dlouhodobý vývoj počtu obyvatel v Miškovcích mezi lety 1950-2007

Zdroj: Lexikon hlavního města Prahy 2009, ČSÚ.

V oblasti služeb jsou Miškovice většinou odkázány na sousední Čakovice. V Miškovcích můžeme najít pouze několik restaurací (hospod), mateřskou školu, malý obchůdek s potravinami, kadeřnictví, ubytovnu, nově penzion, ale také např. sběrnou surovin. K místním organizacím patří fotbalový klub (FC Miškovice) a Sbor dobrovolných hasičů (SDH Miškovice). Ke sportovnímu vyžití je zde možné využít místní fotbalové hřiště, Miškovicemi vede cyklostezka a turistická značená cesta. K procházkám lze využít několika polních cest či parku, který přechází v háj, nebo také hájek podél Mratínského potoka, který se v loňském roce dočkal revitalizace. Městská hromadná doprava je zajištěna 2 městskými a 2 regionálními autobusy, které mají konečnou zastávku u metra trasy C v Letňanech. Hromadná doprava je Miškovickými hojně využívána, ovšem v poslední době také mnoho lidí dává přednost dopravě automobilové.

V posledních několika letech se Miškovice značně mění, a to nejen výstavbou nových rodinných domů. V lokalitě dochází k viditelným úpravám a revitalizaci či nové sadbě zeleně. Ve velké části lokality byly rekonstruovány nebo nově vystavěny chodníky a někde i celé ulice opatřeny zámkovou dlažbou. Budova bývalých kasáren se změnila v ubytovnu a bývalý obchod byl přestavěn na penzion. Zvýšila se četnost spojů hromadné dopravy. Na druhou stranu však vzrostl počet obyvatel, zvýšila se hustota automobilové dopravy a ve většině Miškovic je nedostatek parkovacích míst. Narůstající počet rodin s malými dětmi se také projevil ve zvýšené kapacitě na sociální infrastrukturu a kapacita místní mateřské školy je v současnosti značně nedostačující. Také se podle zkušeností mnoha obyvatel zvýšila kriminalita (vykradené byty, sklepy, auta apod.), což je připisováno především zřízení ubytovny v lokalitě.

Dotazníkové šetření

Informace o sociálním klimatu a náhled charakteristiky složení obyvatel v Miškovcích byly získány prostřednictvím dotazníkového šetření. Výzkum probíhal ve staré zástavbě Miškovců a v oblastech nové zástavby „Za Můstkem“ a v „Polabské“ (viz obr. 4). Do šetření nebyla zahrnuta lokalita „Na Kačence“, kde bylo v době šetření obydleno prozatím jen několik domů. Většina ostatních domů byla ještě rozestavěna. Respondenti byli vybíráni na základě náhodného výběru: dotazníky byly distribuovány do každého třetího domu v ulici. Pokud ve třetím domě nebyl nikdo zastižen, byl dotazník předán respondentovi v domě čtvrtém.

Obr. 4 – Nová zástavba v lokalitách „Za Můstkem“ a „Polabská“

Foto: Klára Voslářová

Dotazníkové šetření se uskutečnilo v průběhu července 2008. Obyvatelé byli osloveni v jejich domovech s prosbou dotazník vyplnit. Později se však doba realizování výzkumu ukázala nepříliš vhodnou. Respondenti často nebyli doma zastiženi (mnoho lidí bylo nejspíš na dovolených). Dalším problémem průběhu šetření byla absence zvonků a také stav některých nemovitostí (rozestavěné, fakticky neexistující či neobydlené) v lokalitách nového bydlení. Pro zvýšení návratnosti byli obyvatelé osloveni s prosbou o vyplnění dotazníku osobně. Dotazník jim byl předán s vysvětlením cíle šetření a následně také osobně vyzvednut. Použitím této metody se podařilo zajistit velmi vysokou návratnost distribuovaných dotazníků. Snaha o oslovení respondentů proběhla na 126 adresách Miškovců. Z toho na 66 adresách ve staré zástavbě a na 60 adresách v nové zástavbě. Nakonec se z výše uvedených důvodů podařilo předat k vyplnění pouze 64 dotazníků, přičemž nazpět bylo získáno 63 dotazníků. Do výzkumu byla zahrnuta více než pětina domů v lokalitě. Návratnost dotazníků činí 98,4 %. Doplnkovými metodami výzkumu byly nestrukturované rozhovory s vybranými respondenty a pozorování.

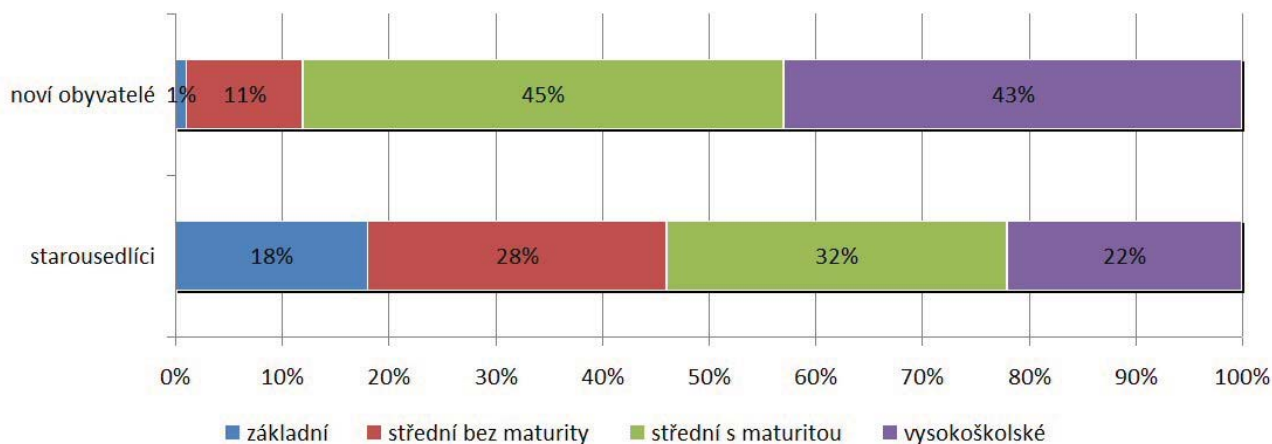
Rozdílné sociální skupiny v Miškovcích: jak se liší nově příchozí od starousedlíků?

Mezi charakterem obou skupin obyvatel jsou výrazné rozdíly v mnoha ohledech. V následující kapitole budou ukázány hlavní odlišnosti v demografické i socioekonomické struktuře obyvatelstva a také v některých aspektech životního stylu. Noví obyvatelé navíc přicházejí ze zcela odlišného rezidenčního prostředí (většina se do Miškovců přestěhovala z některého z pražských sídlišť), tedy z prostředí s velmi odlišným sociálním klimatem.

Velmi odlišná je věková struktura obou skupin obyvatel. Věkový průměr respondentů a ostatních členů jejich domácností je v případě nových obyvatel 32 let oproti 41 letům u starousedlíků. Podobně, děti respondentů jsou u nových obyvatel v průměru ve věku kolem 9 let. Děti starousedlíků jsou výrazně starší a jen ve výjimečných případech je jim méně než 15 let. Znatelný posun ve fázi životního cyklu je zřejmý i ze složení domácností: dotázaní starousedlíci již neřídka žijí sami či pouze s partnerem, zatímco v domácnostech nově příchozích žije většinou více členů (často rodiny s malými dětmi).

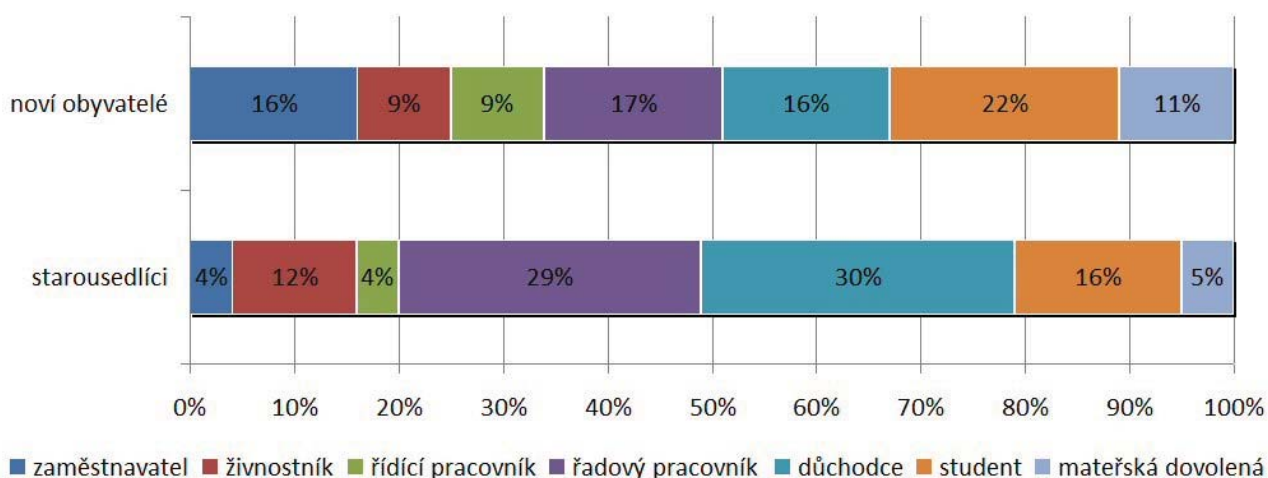
Podobně velké rozdíly najdeme i ve vzdělanostní struktuře obyvatel (viz obr. 5). Nově příchozí obyvatelé dosahují obecně zřetelně vyšší úroveň vzdělanosti, která je zřejmá ve velmi nízkém podílu obyvatel se základním vzděláním a naopak vysokém podílu vysokoškoláků. Nižší úroveň vzdělanosti starousedlíků je ovlivněna především stářím populace (starší lidé obecně vykazují nižší vzdělání). To pěkně dokresluje výpověď jedné respondentky-starousedlice: „Někdo musel pomáhat rodičům s hospodářstvím. Měla jsem sestru, která byla chytřejší, a tak já zůstala a sestra šla studovat.“

Obr. 5 – Nejvyšší dokončené vzdělání starousedlíků a nových obyvatel starších 15 let

Zdroj: dotazníkové šetření, 2008.

Obr. 6: Ekonomická aktivita obyvatel Miškovic

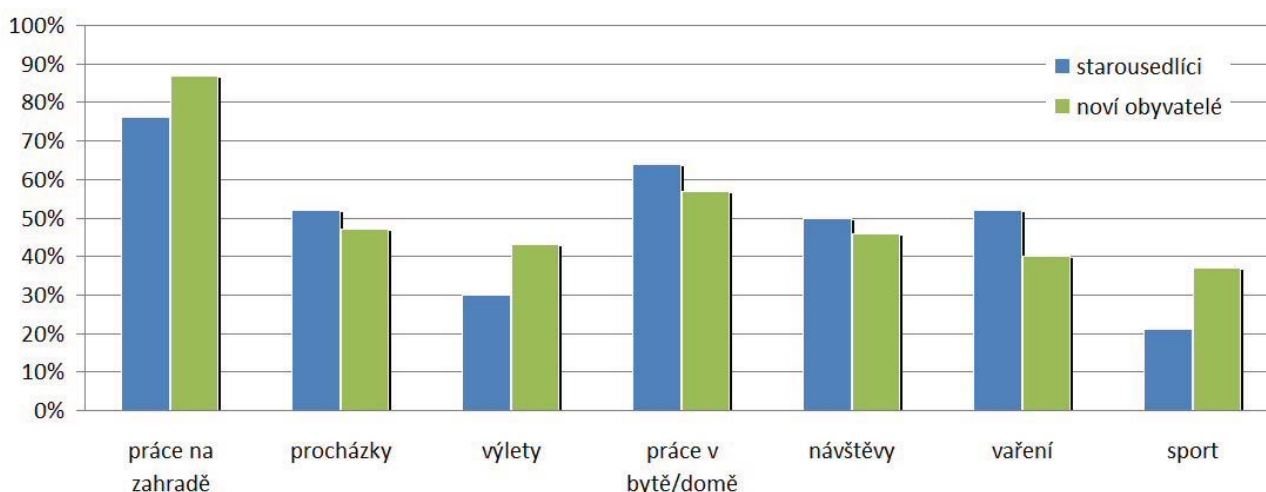

Zdroj: dotazníkové šetření, 2008.

Úroveň vzdělanosti a věková struktura se odráží i v ekonomické aktivitě obyvatel Miškovic. Mezi dotázanými starousedlíky se nachází výrazně více důchodců a řadových pracovníků. Naopak mezi novými obyvateli je více zaměstnavatelů a řídicích pracovníků, ale také studentů a matek na mateřské dovolené (viz obr. 6).

O částečně odlišném životním stylu vypovídá různý způsob trávení víkendů. Ve výčtu nejčastějších víkendových aktivit uvedly sice obě skupiny nejčastěji, že se věnují pracím na zahradě a pracím na bytě či domě (viz obr. 7). Noví obyvatelé jsou však aktivnější ve výletech mimo obec a sportovní činnosti. Naopak téměř pětina starousedlíků (oproti 7 % nových obyvatel) zmínila chataření. V několika případech starousedlíci uvedli aktivity, jako jsou ruční práce (háčkování) či hlídání vnoučat, které se ve výpovědích novousedlíků neobjevily.

Obrázek 7: Nejčastější víkendové aktivity obyvatel Miškovic

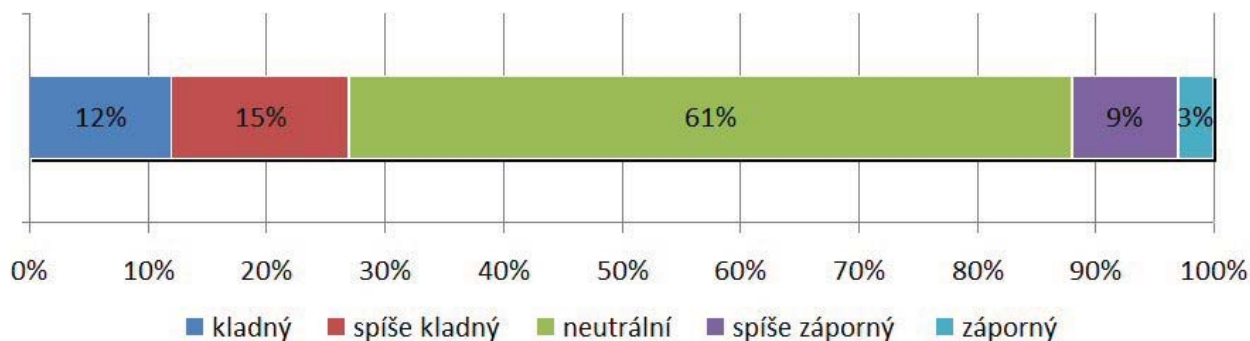

Zdroj: dotazníkové šetření, 2008.

Sociální klima v Miškovcích: jaké jsou vztahy mezi starousedlíky a nově příchozími?

S příchodem velkého množství nových obyvatel se obvykle postupně mění také mezilidské vztahy v lokalitě. Narůstá anonymita, lidé se mezi sebou přestávají znát, v některých případech se nemají kde setkávat a starousedlíci se ne vždy lehce smiřují s příchodem nových obyvatel do lokality. Pro Miškovice je charakteristické, že postoj k příchodu nových obyvatel označily téměř dvě třetiny miškovických starousedlíků jako neutrální a nemají na něj vyhraněný názor (viz obr. 8). V ostatních odpovědích převažovaly odpovědi kladné nad zápornými. V některých případech se respondenti nevyjadřovali pouze k příchodu nových sousedů, ale obecně k výstavbě nových domů. Jedna ze starousedlic svůj negativní postoj zdůvodňuje takto: „Dříve jsem z okna koukala do pole a nyní koukám do zdí.“

Obr. 8 – Postoj starousedlíků k příchodu nových obyvatel do Miškovic

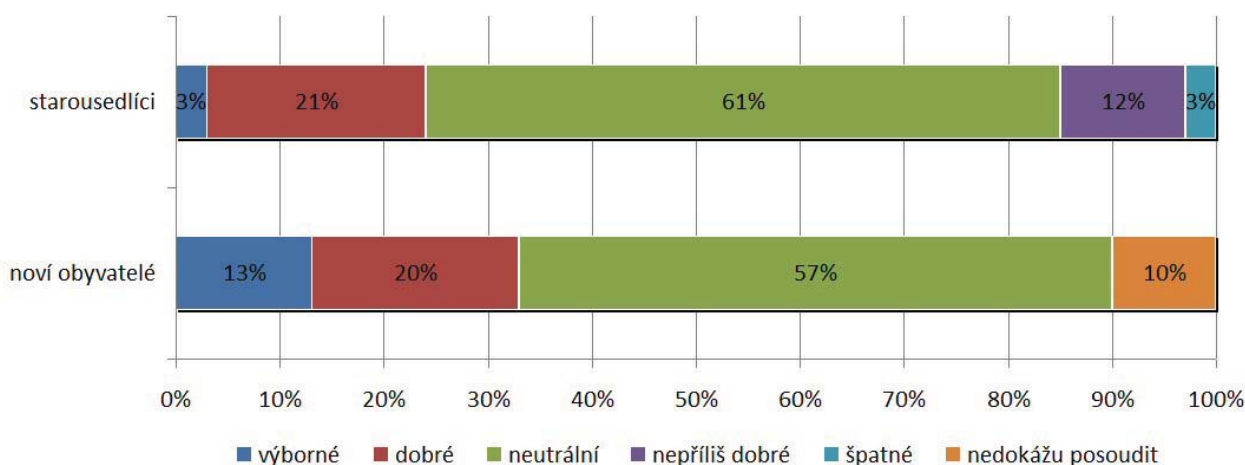

Zdroj: dotazníkové šetření, 2008.

Charakter sociálního klimatu a povahy sociálních vazeb mezi oběma skupinami obyvatel dobře popisuje názor na soužití obou nových a původních obyvatel (viz obr. 9). Soužití je vnímáno oběma skupinami mírně odlišně. Více než polovina všech obyvatel jej označila za neutrální. Jako vysvětlení respondenti často zmiňovali, že dosud neměli příležitost se vzájemně poznat a nemohou tedy říci nic špatného, ale ani dobrého.

Někteří respondenti i přes označení neutrální varianty občas uvedli konkrétní výtka vůči novým obyvatelům. Většinou starší starousedlíci novým obyvatelům vytýkají, že při setkání nezdraví: „Noví obyvatelé neumí pozdravit, což zde dříve bylo samozřejmé.“ Tato výtka ze strany starousedlíků se objevuje především v menších vesnicích-suburbiích běžně. Lidé na vesnici jsou zvyklí se zdravit, například při příchodu na zastávku MHD. Naopak noví obyvatelé přicházejí z města, jež se vyznačuje vyšší mírou anonymity, kde to zvykem není. Stejný problém zaznamenaly ve své studii také brněnské socioložky Galčanová a Vacková (2008). Podle jejich zjištění se však nově příchozí většinou tomuto zvyku přizpůsobují.

Obr. 9 – Soužití starých a nových obyvatel Miškovic

Zdroj: dotazníkové šetření, 2008.

Noví obyvatelé vnímají vzájemné soužití pozitivněji. Třetina respondentů označila soužití mezi obyvateli za dobré nebo dokonce výborné. Stejně pocity má i téměř čtvrtina obyvatel staré zástavby. Jako dobré hodnotí vztahy respondenti většinou na základě vlastní zkušenosti při vzájemném kontaktu. Menší část starousedlíků označila své pocity ze soužití jako negativní. Zdůvodňují to většinou nezájmem nových obyvatel o dění v obci, absencí iniciativy o navázání vzájemných kontaktů a celkovou nepřístupností a nevíšimavostí vůči okolí. Objevil se dokonce i názor, že si lidé ze staré a nové zástavby mezi sebou závidí a nenávidí se. Deset procent novousedlíků nedokázalo situaci vůbec posoudit a to většinou kvůli tomu, že v lokalitě bydlí velmi krátce, nebo se starousedlíky zatím nepřišli do kontaktu.

Zásadním problémem, který vnímají obě skupiny obyvatel, a který má vliv na navazování kontaktů, je neexistence vhodných míst pro vzájemné setkávání v lokalitě. Podle Kataríny Moravanské je tomu tak v suburbiích obecně a nejen v nich: „*Potkávání lidí, výměna názorů, hodnot a postojů patřili v minulosti k základním atributům společnosti. V moderních městech i nově vytvářených suburbiích se výrazně zredukovaly možnosti k potkávání.*“ (Moravanská 2007, s. 294)

Nejčastěji zmiňované místo, kde se setkávají obě skupiny obyvatel, je autobusová zastávka MHD (uvedly dvě třetiny starousedlíků a více než polovina nově příchozích obyvatel). Nicméně vzhledem k charakteru místa a průměrné délce pobytu v něm, nelze předpokládat, že by zastávka představovala významné místo navazování vzájemných kontaktů. Příhodnější k tomu jsou místa jako dětské hřiště a místní mateřská škola, jež hojně využívají nově příchozí obyvatelé, kteří mají malé děti. Třetina starousedlíků uvedla, že se s novými obyvateli potkává na procházkách. Důležitým místem k navazování kontaktů je i hospoda a v menší míře také místní obchod. Obecně je však nutné konstatovat, že obyvatelé i těch málo míst v lokalitě, která se dají považovat za vhodná k setkávání, navštěvují v poměrně malé míře.

Obr. 10 – Hospoda v Miškovicích: jedno z míst setkávání starých a nových obyvatel

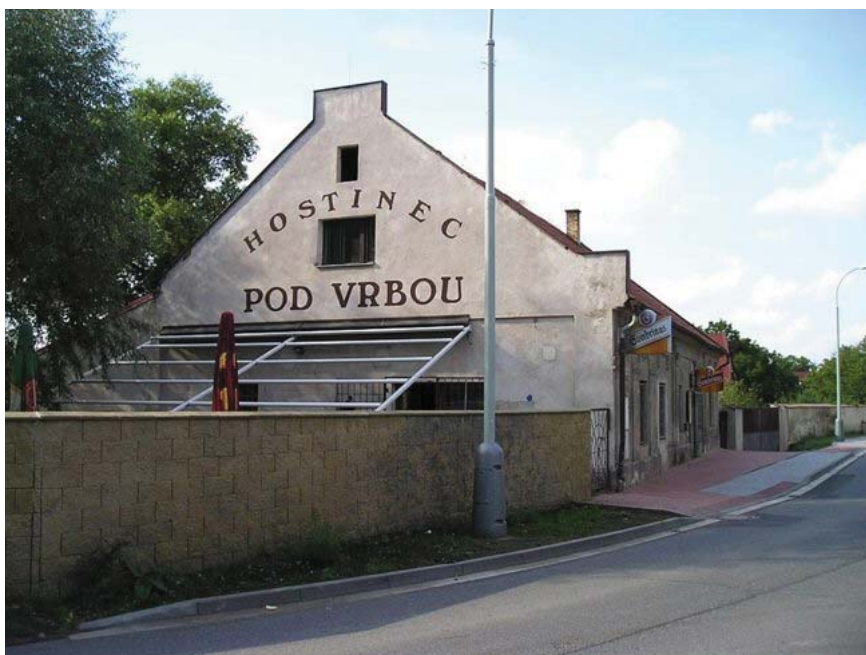

Foto: K. Voslářová

Deset procent dotázaných nových obyvatel uvedlo, že se se starousedlíky neseťkává vůbec. Cítí se fyzicky izolováni od původní zástavby obce: většina nových domů vznikla od původní zástavby poměrně daleko, navíc jsou nové domy na jedné straně oddělené hlavní komunikací a v další části sousedí s neobytnou částí zástavby. Fyzické prostředí tak způsobuje další bariéru mezi oběma skupinami.

Závěr

Sociální prostředí se v Miškovcích mění už řadu let. Tato proměna začala s výstavbou vojenských bytových domů a poté především bytových domů čakovického masokombinátu. Díky tomu se do lokality přistěhovalo mnoho nových obyvatel a změnil se tak její dosavadní vesnický ráz. Lidé si začínali být cizí, začínali se znát pouze od vidění. Poslední vlna příchodu obyvatel do nových rodinných domů již není pro starousedlíky ničím novým.

Hlavní a zásadní příčinou proměny sociálního prostředí je rozdílná sociální a demografická struktura starousedlíků a nových obyvatel. Starousedlíci bývají v průměru starší než noví obyvatelé, jsou častěji důchodového věku anebo mají již dospělé děti. Noví obyvatelé naopak většinou teprve rodiny zakládají, nebo mají děti školního věku. Dotázaní noví obyvatelé jsou v průměru také vzdělanější, což dokládá téměř dvojnásobný počet vysokoškolsky vzdělaných sledovaných obyvatel z řad novousedlíků. Další rozdíl mezi starousedlíky a novými obyvateli plyne z jejich částečně odlišného životního stylu.

Díky velkému věkovému rozdílu, odlišnému vzdělání a životnímu stylu je obtížnější nalézt společná témata k navázání kontaktu. Problémem je také absence míst, která jsou vhodná k setkávání obou skupin obyvatel. Někteří jednotlivci z řad nových obyvatel si však ke starousedlíkům našli cestu a obě skupiny celkově hodnotí své soužití nejčastěji neutrálně. Uvedená případová studie vyvrací tvrzení některých autorů, kteří uvádějí, že suburbia slouží pouze jako noclehárny. V případě Miškovic tomu tak není. Obyvatelé nové zástavby často během relativně krátké doby navázali přinejmenším se svým nejbližším okolím vazby, které pro některé znamenaly i nová přátelství. Tyto vazby navozují pocit velmi dobré atmosféry v nové zástavbě.

Literatura

MORAVANSKÁ, K. (2007): Lokálne společenstvá a proces suburbanizácie. *Životné prostredie*, 41, č. 6, s. 292-297

GALČANOVÁ, L., VACKOVÁ, B. (2008): Rezidenční suburbanizace v postkomunistické České republice, její kořeny, tradice a současnost [online]. Dostupné na: <http://ivris.fss.muni.cz/papers/pdfs/ivrisp002_galcanova_vackova_rezidencni_suburbanizace.pdf> [17.8.2008]

Zdroje dat

Český statistický úřad. Mapa městských částí a katastrálních území. Dostupné na: <[http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/0FE60EA7C2D4E71EC12573E6002A8C8B/\\$File/mc_ku.gif](http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/0FE60EA7C2D4E71EC12573E6002A8C8B/$File/mc_ku.gif)> [11.7.2008]

Český statistický úřad (2009): Lexikon hlavního města Prahy. Český statistický úřad, Praha, 243 s.

Mapy portálu Seznam.cz. Mapa Miškovic. Dostupné na: <http://www.mapy.cz/#x=133346816@y=136189824@z=13@mm=ZP@sa=s@st=s@ssq=%C4%8Dakovice,%20praha%209@sss=1@ssp=124900261_127190913_146199461_145639297> [11.7.2008]

Místní úřad Čakovice: Evidence obyvatelstva, data k 10.7.2008. Čakovice

Profily autorů:

Klára Voslářová je magisterskou studentkou oboru učitelství biologie a geografie pro SŠ na Přírodovědecké fakultě UK. Ve své bakalářské práci se zabývala proměnou Miškovic vlivem probíhající suburbanizace.

Petra Puldová je doktorskou studentkou oboru sociální geografie a regionální rozvoj na Přírodovědecké fakultě UK. Ve svém výzkumu se věnuje především tématu suburbanizace a jejím dopadům.

Příspěvek je publikován v rámci elektronického informačního portálu Suburbanizace.cz [ISSN 1803-8239], který je spravován členy pracovní skupiny URRLab při katedře sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Informační portál vznikl za finanční podpory Ministerstva životního prostředí ČR v rámci projektu "Suburbánní rozvoj, suburbanizace a urban sprawl v České republice: omezení negativních důsledků na životní prostředí".

